

НАПРЯМ 9. В. І. ВЕРНАДСЬКИЙ І РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-87>

Вінтонів-Бахарєва С. З.

*старший викладач кафедри філософії та історії
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

В. І. ВЕРНАДСЬКИЙ ПРО НАУКУ ТА НАУКОВІ ІСТИНИ

Серед багатьох проблем, досліджуваних В.І. Вернадським, одне з головних місць посідає визначення науки як найважливішої сфери людського життя. Не оминув у такому контексті відомий вчений і проблему критеріїв науковості та істинності наукового знання.

Намагаючись вирізнити науку з поміж інших сфер людської діяльності, В.І. Вернадський стверджує, що є одна ознака, яка визначає наукову думку та відрізняє наукові результати та наукові висновки від тверджень філософії та релігії, — це загальнообов'язковість та безперечність наукових висновків. В науці існує сфера емпірично встановлених фактів та таким само чином отриманих узагальнень, які за своєю суттю не можуть бути спростовані. Такі факти та узагальнення, навіть якщо й створюються часом в інших сферах (наприклад, у філософії, релігії чи просто отримані з життєвого досвіду) не можуть бути ними доведені. Отже, висновки В.І. Вернадського стосуються виключно наукових істин, оскільки така загальнообов'язковість не притаманна філософії та релігії або іншим духовним надбанням людства. Адже не можна стверджувати, що уявлення філософів про оточуючий світ чи людину є вірними, оскільки вони не є такими, що можуть бути доведені науково. Це, тим не менш, зовсім не означає, що інші сфери людського життя є менш цінними, аніж наука, бо філософія і релігія допомагають особистості розкритися у всіх проявах її буття.

Існує велика кількість релігійних та філософських уявлень, традицій, етичних норм, але наука одна. Точніше, кількість наук постійно зростає, але вони всі пов'язані між собою і не можуть бути такими, що вступають у протиріччя.

Основний незаперечний кістяк науки, що далеко не охоплює всього її змісту та швидко збільшується, складається з наступних елементів:

- логіки;
- математики;

– наукового апарату (фактів і їх узагальнень). Це той основний фонд науки, наукових фактів, їх класифікацій та емпіричних узагальнень, який за своєю достовірністю не може викликати сумнівів та різко відрізняє науку від філософії та релігії. Ні філософія, ні релігія таких фактів та узагальнень не створюють.

Ця основна частина науки, що відсутня у філософії та в релігійному описі побудови світу, обростає науковими гіпотезами, теоріями, різними ідеями, іноді навіть концепціями, незаперечна достовірність яких може бути піддана критиці. Наукові гіпотези та теорії, таким чином, не становлять ту частину знання, яка неодмінно є істинною. При цьому слід враховувати, що без наукових гіпотез не можуть бути зроблені емпіричні узагальнення та критичний перегляд фактів. Не слід забувати також про ту роль та функцію, яку відіграють теорії та гіпотези при інтерпретації фактів. А отже, вчений, оцінюючи факти і роблячи з них емпіричні узагальнення, повинен зважати на можливість помилки, оскільки вплив наукової теорії на емпіричні факти може їх спотворити.

Велике значення В. І. Вернадський надає впливу на науку з боку інших сфер суспільного життя. Незважаючи на те, що роль церкви останнім часом ослабла, на господство істини стала претендувати держава. При правильному ході державної роботи, наукова думка не має суперечити інтересам держави, адже вона є основним джерелом народного багатства. Соціально-політичний тиск на свободу наукового пошуку не може зупинити наукову думку та наукову творчість, оскільки соціально-політичне державне життя у своїй основі все більше залежить від неї. Інтереси наукового знання, на думку В. І. Вернадського, мають виступити вперед у державній політиці, бо свобода наукового пошуку є основною умовою максимального успіху роботи держави. Чи це означає, що за доби ноосфери наука взагалі не буде мати кордонів? Ні, але наука має обмежуватися лише етикою.

В якості основних висновків зазначимо:

1. Особливе становище науки визначає її панівне значення у ноосфері. Вчений мріє про те, що за доби ноосфери наука буде розвиватися вільно, не зустрічаючи перешкод з боку релігії або держави.

2. Загальнообов'язковість досягнень науки в її галузі є основною відмінністю її від філософії та релігії, висновки яких такої обов'язковості можуть не мати. В. І. Вернадський наголошує на різниці між філософією та наукою. Може здаватися, що таке порівняння свідчить не на користь філософії, але, швидше за все, мова йде про те, що у філософії і науки різні цілі та інструменти. Філософія допомагає науці рухатися уперед, розширювати обрії.

3. Наукова істина для В.І. Вернадського це те, що не підлягає сумніву, що є беззаперечним для кожної людини. Навіть загальнообов'язкові наукові істини не завжди є самоочевидними і мають постійно перевірятися співставленням з реальністю, у чому, власне кажучи, і полягає невпинна робота вченого.